

Naše diecezanske sinode.

Napisao Janko Barle.

(Svršetak.)

Sinoda za biskupa Benedikta Vinkovića.

Benedikt Vinković (1637.—1642.) je uz Borkovića svakako najmarkantnija ličnost na biskupskoj stolici zagrebačkoj u XVII. vijeku. Kukuljević kaže⁴⁵: „Oko ovoga muža kretao se njeko doba sav duševni život i opstanak kraljevine Hrvatske s ove i one strane Velebita. Crkveni i književni rad nadje u njemu sredotočje, a borba javna i tajna glede materijalnih i duševnih stvari, zrcalila se je u njem i u njegovom najbližem društvu“.

Vinković se rodio u jaskanskoj okolici. Prve nauke svršio je kod Isusovaca u Kološvaru, u Beču položio je doktorat mudroslovlja, a u Bolonji, gdje je bio ravnateljem tamošnjeg hrvatskog zavoda, doktorat bogoslovlja i crkvenoga prava. U zagrebačkom kaptolu obavljao je razne službe, dok nije godine 1624. poslije smrti Baltazara Napulia postao velikim prepoštom. Kao takav je god. 1625. kao zemaljski zastupnik na ugarskom saboru odlučno branio prava zagrebačke crkve na Medjumurje i postupak crkve, koja je odanle protjerala propovjednike nove vjere. Njegov govor tako je razjario protestante, da su nekoji zastupnici u saborskoj sjednici na nj navalili te mu kosu i bradu čupali. God. 1626. počeo je s uredjenjem hrvatskog kolegija u Beču, tako te je taj zavod najviše njegovim marom konačno uredjen. Već od god. 1624. biskup pečujski,

⁴⁵ Arkiv za povj. jugosl. knj. X. str. 207. i 208.

⁴⁶ Ib. knj. IX. str. 273.

postao je god. 1637. poslije smrti Franje Ergeljskoga biskupom zagrebačkim. Potvrda njegova od rimske stolice stigla je tekar god. 1642., malo prije njegove smrti. Uzrok tomu je medju ostalim i taj, što je imao dugu pravdu s rimskom stolicom radi tako zvanih annata i propina, to jest službenih daća, što ih je tražio papinski dvor od biskupa u ime potvrđenja. Ta pravda ga je takogjer prepriječila, da nije prije sazvao diecezansku sinodu. Sam kaže u svojem pismu pisanom na Petrovo god. 1642.⁴⁷, kojim uriče diecezansku sinodu, da bi ju već prije sazvao, da nije njegovo potvrđenje po rimskoj Stolici „tantisper ob propinam et annatam postulatam et non solutam retardata fuisset“.

Farlati⁴⁸, koji je podatke za to crpao iz Tome Kovačevića, a po njem i naš diecezanski šematizam, navadja, da se sinoda obdržavala god. 1638., no to ne odgovara istini, kako svjedoči vlastito Vinkovićevo pismo, što sam gore spomenuo. Medju ostalim uriče Vinković sinodu s razloga:

1. što narodna sinoda, držana god. 1638. u Trnavi, nije još proglašena u zagrebačkoj diecezi; i

2. što su učestali razni prekršaji i pogriješke ne samo u narodu, nego i medju svećenstvom (quod cum dolore dicimus).

Na sinodu bili su osim ostalih pozvani opati „de Thopuzka, de Bela, de Marcha“, a bili su pozvani posebnim pozivom i Isusovci. Razlog je tomu, što je prije glogovnički prepošt morao prisustvovati sinodi, a Isusovci su tada držali tu prepoštiju, a osim nje još neke druge nadarbine, kao prebendu u župi sv. Marka i župu stenjavačku. Osim toga je htio Vinković, kako ćemo kasnije vidjeti, da Isusovci u vrijeme sinode manje učenim svećenicima protumače ono, što su ovi slabije razumjeli. Ne ću pogrešiti, ako ustvrdim, da je bilo to ponajviše radi popova glagoljaša, kojih je bilo sigurno još mnogo na sinodi, a ti nijesu znali ili su slabije razumjeli latinski jezik⁴⁹.

Sinoda počela je točno na odredjeni dan 26. kolovoza u 7 sati u jutro. Iza kako je svećenstvo dopratilo biskupa iz njegovog dvora u crkvu, čitao je njegov vikar tihu sv. misu „de spiritu sancto“, pod kojem su pjevali pjevači uz pratnju

⁴⁷ Ecclesiastica Vol. II. 8./79., 8/80.

⁴⁸ Farlati: „Illyrici sacri tomus quintus“, str. 575.

⁴⁹ Ecclesiastica. Vol. II. 8/83.

orgulja⁵⁰. Obavilo se sve, što propisuje rimski pontifikal. Poslije toga je propovijedao kanonik magistar Juraj Ratkaj. Govorio je naprije „de vita bona et honestate bonorum clericorum“, a onda „de titulis honorificentissimis, quibus Deus bonos sacerdotes passim in sacra scriptura appellat, nominat et honorat“. Na završetku pročitano se gradivo, o kojem je imala sinoda raspravljati. Poslije podne iza pjevanih vespera bila je „casistica lectio sive contio de contractione legitimorum matrimoniorum“, pod kojom se je tumačio dekret koncila tridentskoga: „Tamenti“. Onim svećenicima, koji su bili manje učeni — valjda nijesu znali latinski, — tumačio je taj dekret hrvatskim jezikom Isusovac o. Ivan Šikuten. Poslije toga su se pred duhovnim vikarom i generalnim auditorom causarum rješavale manje parnice: ako je imao koji svećenik ili svjetovnjak što god protiv kojeg svećenika.

Dojdućeg dana je sv. misu na čast bl. Dj. Marije čitao kanonik štioc. Propovijedao je kanonik Ivan Mišić o životu nevaljanih svećenika i kako Bog u sv. pismu kori nevaljane svećenike. Poslije biskupovog nagovora bile su pročitane, proglašene i usvojene konstitucije narodne sinode u Trnavi od god. 1638., kojoj je prisustvovao biskup sa zastupnicima kaptola. Poslije podne bila je „concio casistica de potestate clavium et censuris ecclesiasticis, hoc est de iurisdictione sacerdotali“ i to na hrvatskom jeziku, da su mogli svi razumjeti.

Treći dan čitao je sv. misu na čast sv. Stjepanu kralju, zaštitniku stolne crkve, kanonik pojac, a pjevači su pjevali pjesme o tom svecu uz pratnju orgulja. U misi je bila i komemoracija sv. Ladislava, utemeljitelja stolne crkve i biskupije zagrebačke „et institutore sanctissimo et ultimo regni Sclavoniae apostolo, qui videlicet ultimam gentem sclavonicam ab idolatria eliberavit et ad Christum convertit“. Tog je dana propovijedao kanonik Matija Slovenčić, kako će biti poslije smrti nagrađeni dobri svećenici, a kako zločesti kažnjeni. Iza toga je sinodalni tajnik glasno pročitao, što će se tog dana na sinodi raspravljati. Najprije se po nalogu biskupa raspravljalo o životu župnika po izvještajima arciđakonalnih vizitatora. O tom se, da ostaje tajno, raspravljalo u unutarnjoj sakristiji. Kod tog su ispita učestvovali arciđakoni, prosinodalni ispitači

⁵⁰ U posebnom članku priopćio sam: „Što se pjevalo na zagrebačkoj sinodi god. 1642.“ — Gl. „Sv. Cecilija“ 1913. str. 8. i 9.

i oni podarcidjakoni, koji su bili neporočni. Arcidjakoni čitali su iz svojih izvještaja mane i pogriješke župnika i župljana i istakli, ako se od koje crkve što otudjilo. Ako je bilo težih slučajeva, koji su iziskivali više vremena, da se temeljito istraže, preneslo se to na dojučer dan ili na drugo zgodno vrijeme. Dok se to obavljalo u sakristiji, ostalo je svećenstvo u crkvi, pa su pojedince prema potrebi zvali. Kada se taj ispit obavio, pošla je procesija sa svetotajstvom u franjevačku crkvu, da se iskaže dostojna počast Spasitelju. Kad se procesija opet vratila u stolnu crkvu, zauzelo je svećenstvo svoja mjesta. Iza toga je sinodalni tajnik pročitao imena svih onih, koji bi morali prisustvovati sinodi. Prisutni su morali ustati i kazati: „adsum“. Neprisutne je tajnik zabilježio. Oni su poslije morali ispričati svoju odsutnost. Koji se nijesu valjano ispričali, bili su kažnjeni crkvenim kaznama. Biskup opomenuo je sve prisutne, da svatko, koji imade što iznesti ili prigovoriti, učini to pošteno i čedno te u ljubavi: „nam Christus dominus nobis dilectionem et pacem mutuo habendam in testamento suo reliquit“.

Na završetku se otpjevao „Te Deum“ uz pratnju orgulja. Iza toga dao je biskup svečani blagoslov. Arcidjakon katedralni je onda zapjevao: „Recedamus in pace“, a svi prisutni otpjevali su, kako propisuje pontifikal: „In nomine Christi“.

Šteta, što se nijesu sačuvale konstitucije ove sinode, jer su bile sigurno vrlo zanimljive i temeljite. Sreća, da nam se sačuvao barem dnevni red sinode, što sam ga ovdje priopćio.⁵¹

Sinode za biskupa Martina Borkovića.

Mnogo je zaslužan za zagrebačku biskupiju biskup Martin Borković (1667.—1687.). Rodjen god. 1597. u selu Domagoviću u petrovinskoj župi, pošao je već kao odrastliji mladić u škole k zagrebačkim Isusovcima te je pred Božić god. 1627. u Lepoglavi obukao pavlinsko redovničko odijelo. Kasnije je učio filozofiju kod Isusovaca u Olomucu, a zatim bogoslovlje u Germanikumu u Rimu, gdje je bio god. 1635. zaređen u svećenika⁵². Vrativši se u domovinu, postao je doskora priorom lepoglavskeg samostana, god. 1639. namjesnikom

⁵¹ Ecclesiastica Vol. II. br. 8/83.

⁵² O. Franjo Ks. Hammerl, D. I.: „Martin Borković, biskup zagrebački“. u „Kalendaru srca Isusova i Marijina“ 1911. str. 66.

redovnog generala, a doskora i generalom pavlinaca. Poslije smrti biskupa Petra Petretića imenovao ga kralj Leopold biskupom zagrebačkim te bi brzo iza toga i po papi Klementu IX. potvrđen.

U vrijeme svog dvadesetgodišnjeg biskupovanja obdržavao je biskup Martin Borković četiri diecezanske sinode. Prvu sinodu urekao je Borković na Miholjcu (8. svibnja) za dan 3. lipnja i slijedeća dva dana (ponedjeljak poslije nedjelje u osmini Spasova) god. 1669. I na tu sinodu kao i na druge tri bio je pozvan osim ostalog svećenstva marčanski opat. Za sinodalnog tajnika izabran je arcidjakon bekšinski Mijo Bocak, a za sinodalne ispitače odabrani su arcidjakoni komarnički, gorički, kalnički, vaškanski, bekšinski, varaždinski, te magistri Tomo Augustić, Gašpar Vuk i Jakov Vuković. Vjeroispovjest i druge propise čitao je arcidjakon katedralni Ljudevit Bedeković. Prvi dan rekao je latinsku propovijed arcidjakon komarnički Pavao Kos o vrijednosti svećeničkog staleža. Drugi dan propovijedao je hrvatski magistar Gašpar Vuk, a treći dan opet Pavao Kos. Osim toga bila je poslije podne „concio casistica“ o svećeničkoj jurisdikciji (de potestate clavium et censuris). Treći dan pročitani su svi, koji su imali prisustvovati sinodi, a iza toga je slijedio pjevani: „Te Deum“ i svečani biskupski blagoslov.

Konstitucije te sinode tiskane su u kratko u našim sinodalnim konstitucijama⁵³. No u rukopisu su te konstitucije opširnije priopćene, a raspravljalo se i o drugim stvarima, koje se u tiskanim konstitucijama ne spominju. Tako je sinoda megju inim odredila, da mora svećenstvo na sv. funkcije (misa, kor) dolaziti uvijek u pravo vrijeme i u pristojnom odijelu. Ponovno je određeno, da moraju arcidjakoni svake godine obaći svoj arcidjakonat. Velikom prepoštu Nikoli Dianeševiću je uz neke druge povjerenno, da rediguje zagrebački brevijar: neka ga što više udesi prema rimskom, ali ipak tako, da budu sačuvane osobine zagrebačke crkve. Misa i altarija neka svećenstvo više ne prima nego li ih može odslužiti. Župnika u Glogovnici, koja je župa pripadala Isusovcima, bio Isusovac ili svjetovni svećenik, valja da vizitira dotični arcidjakon. Radilo se nadalje, da se podigne kuća za nemoćne svećenike. Nekoji su obećali u to ime 1 for., nekoji 2, nekoji još više ili što u žitu na go-

⁵³ Constitutiones synodales ecclesiae Zagrabienensis pro clero dioecetano recusa, str. 134.

dinu. Prinose imali su sakupljati veliki prepošt Diana nešević i arcidjakon bekšinski Bocak. Kanonik pojac, zbor prebendara i župnik sv. Ivana u Zagrebu, pritužili su se radi uskraćene desetine u moravečkom kotaru. Biskup je obećao, da će u tom pitanju posredovati kod bana i kod kralja. Bila je takodjer pritužba na neke župljane u goričkom arcidjakonatu (valjda iz župe Vivodine), da su se bez znanja svojih župnika i bez oziva dali vjenčati po svećeniku cistercijskoga opata u Kostanjevici u Kranjskoj. Zaključeno je, da se opat umoli, da tog svećenika kazni te njemu i drugim svojim svećenicima zabrani, da u buduće što takova ne učine. Odlučeno je, kako se imade dijeliti crkvena milostinja i razni darovi, što ih narod daruje crkvi, (ručnici, sir, perad, telad, janjad) izmedju crkve i župnika. Raspravljalo se nadalje o ženidbama u arcidjakonatu bekšinskom, gdje je bilo mnogo heretika, osobito onkraj Mure. Tamošnji župnici morali su prije svog odlaska doći k biskupu, koji im je glede toga dao potanki naputak. Odlučeno je, da će od sada selo Zasad spadati pod župu Mihaljevac, selo Strahominec pod župu Nedelišće, a selo Slakovec pod župu Lopatinec, jer je bilo neprilika glede duhovne pastve i glede ukopa prigodom povodnje. Župa Mače, ako ne će župljani, kako su obećali podavati župniku dužnog lukna, izgubiti će župnika. Župnici su ponovno upozoreni, da vode točno maticu krštenih i vjenčanih (matica umrlih se ne spominje). Zabranjuje se, da župljani sami ukapaju svoje mrtvace, već moraju slučaj smrti odmah prijaviti svom župniku. Ukop ne smije se obaviti prije, nego su prošla 24 sata od smrti pokojnika. Krštenju moraju prisustvovati kum i kuma, kako to zapovijeda sabor tridentski. Žitelji, koji imadu u svojim selima vlastite kapele, moraju ipak doprinašati za popravak župne crkve, jer će im se u protivnom slučaju zabraniti misa u njihovim kapelama.

To su najglavnije stvari, o kojima se, osim onih u konstitucijama, na toj sinodi raspravljalo. Osim toga je još s pojednim svećenicima u prisuću članova kaptola i onih podarcidjakona, koji su bili neporočni, obavljen ispit u unutrašnjoj sakristiji. Došlo je na sinodu osim zagrebačkoga svećenstva, do 170 svećenika⁵⁴. Medju njima spominju se još i nekoji glagoljaši. Prvi dan došlo je na red svećenstvo iz arcidjakonata

⁵⁴ Njihova imena priopćio sam u članku: „Imena svećenika prigodom zagrebačke sinode god. 1699.“ gl. „Katoľ. List“ 1913. str. 65.—67.

zagorskoga i gorskoga, drugi dan svećenstvo iz arcidjkonata katedralnoga i kalničkoga, a treći dan svećenstvo iz arcidjkonata komarničkog, goričkog, čazmanskog, bekšinskog, varaždinskog i vrbovačkog. Svećenstva iz kotara dubičkog, vaškanskog i gveščanskog nije bilo na sinodi, jer su bili ti arcidjkonati pod turskom vlasti. Tajnik sinodalni *Bocak* zabilježio je imena pojedinih svećenika i da li je bila protiv koga koja tužba ili ne. Mnogo ih je bilo, protiv kojih nije bilo nikakva prigovora, pa su bili pohvaljeni. Nekoji bili su ukoreni, drugi osugjeni, da moraju platiti globu za sjemenište, a nekoji opet bili su pridržani u zatvoru (*detentus est in loco poenitentiae, ibit ad poenitentiam, stabit in loco poenitentiae*)⁵⁵.

Na blagdan sv. Vojtjeha (23. travnja) god. 1673. sazvaio je biskup *Martin Borković* drugu svoju diecezansku sinodu za dan 15. svibnja i slijedećih dviju dana. Sinodalnim tajnikom bio je izabran arcidjkon čazmanski *Jakov Tudor*, a ispitači bili su isti, koji i na sinodi god. 1669., samo je *Tomu Augustića* zamijenio kanonik *Stjepan Nedeljko*. Prvi dan rekao je propovijed „*de decentia et dignitate status clericalis*“ arcidjkon katedralni *Vuk Križanić*.

Konstitucije te sinode objavljene su na kratko u našim sinodalnim konstitucijama⁵⁶. U rukopisu zabilježene su opširnije. Osim toga se na sinodi još zaključilo, da pošto su dekreti koncila tridentskoga proglašeni na sinodi od god. 1574. i pošto su ih prihvatili i hrvatski staleži i redovi na saboru god. 1611., da se moraju svi i u svemu po njima ravnati (*quatenus eidem in omnibus et per omnia se conformet*). Nadalje se istaklo, da konstitucije zadnje sinode od god. 1669., te sinoda držanih za biskupa *Jurja Draškovića*, *Franje Ergeljskoga* (ovu je papa, kako smo gore čuli, anulirao) i *Benedikta Vinkovića* ostaju u svojoj krjeposti. Sinoda za biskupa *Nikole Zelnicaja* se ne spominje, možda već i onda nijesu znali, da se je uopće držala! Mnogi su se župnici tužili na patrone, da prikraćuju njihove crkve u imutku a njih u dohocima. Biskup je obećao, da će budno paziti, da se to u buduće ne dogadja, pa će se, ako bude trebalo, potužiti samomu kralju. Sinoda je držala, da bi bilo glede toga dobro obnoviti zakljačak sinode od god. 1634., te postaviti pro-

⁵⁵ *Ecclesiastica* Vol. II. 8/170., 8/171.

⁵⁶ str. 136., 137.

kuratore, koji će na to paziti⁵⁷. Župnici su se nadalje tužili, da su im župni dvorovi zapušteni, a župljani ne će, kako bi morali, da doprinašaju za popravak dvorova. Da glede toga krene na bolje, pobrinut će se biskup i arcidjakon, ali treba da i župnici sami izvedu manje popravke te tim dobrim primjerom prednjače svojim župljanima. Pošto ima biskupija svoje sjemenište u Zagrebu i još tomu zavode u Beču i Bolonji, koje su velikim žrtvama podigli kaptol i drugi dobročinci, ne smije se ni jedan klerik zarediti, koji nije svršio filozofiju i moralku, i koji nije neokaljana života. Uz to valja, da prije prve mise obavi barem kroz osam dana duhovne vježbe, „*quae sunt animae pabulum*“⁵⁸.

Kao kod prve sinode obavljao se i sa pojedinim župnicima ispit u unutarnjoj sakristiji. Sinodalni tajnik Jakov Tudor zabilježio je imena pojedinih svećenika, koji su prisustvovali sinodi, te njihove vrline i pogriješke. Taj je popis, kao i onaj od god. 1669. vrlo zanimljiv i mnogo razjašnjuje stanje svećenstva u biskupiji za ono vrijeme⁵⁹.

Sveta gorljivost biskupa Martina Borkovića za dobro biskupije i u njegovim starim godinama nije popustila, te on uriče dne 24. travnja 1677. treću svoju sinodu za dan 31. svibnja i slijedećih dana (ponedjeljak poslije nedjelje u osmini Spasova). Iz samog njegovog pisma razabire se, da je on urekao sinodu već i god. 1676., ali ju je morao odgoditi „*privatis, tum maxime publicis considerationibus in contrarium militantibus*“.

Konstitucije te sinode su u rukopisu mnogo opširnije navedene, nego li u našim diecezanskim konstitucijama, gdje se u opće niti ne spominje dan, niti godina, kada je ta sinoda obdržavana. Zanimljiva je osobito peta točka tih konstitucija, koja u knjizi manjka, a odnosi se na pomenute duhovne vježbe. Ta točka glasi: „*Notabilem siquidem profectum in spiritu exercitia spiritualia, qui ea debito modo fecissent, causare videntur; innovatur eo in puncto decretum s. synodis a. 1673. et quidem apud patres societatis Jesu, qui onus hoc deificum, magno cum*

⁵⁷ „*Constitutiones synodales*“ str. 133.

⁵⁸ Farlati („*Illyrici sacri tomus quintus*“ str. 586.) priopćuje naredbu biskupa Borkovića od 9. rujna 1674. glede duhovnih vježbi. Da te vježbe omogući, položio je sam kod zagrebačkih Isusovaca svotu od 1000 ren. for.

⁵⁹ *Ecclesiastica* Vol. II. br. 8/185.

charitatis affectu supportant, quod pium opus s. synodus etiam ad alia loca extendendum iudicat, in quibus huius dioecesis iuventus in spiritu et litera eruditur⁶⁰.

Već izabran koločkim nadbiskupom i u visokoj starosti, prije nego da se dijeli od svoje zagrebačke dieceze, uriče biskup Martin Borković dne 20. ožujka 1687. četvrtu sinodu na dan 12. svibnja (ponedjeljak poslije nedjelje: Exaudi). U svom pismu spominje, da bi sinodu već prije sazvao, da ga nijesu u ovo žalosno vrijeme u tom spriječila tri velika neprijatelja roda ljudskoga: kuga, glad i rat.

Konstitucije te sinode štampane su u našim sinodalnim konstitucijama⁶¹. Ovdje hoću da upozorim samo na peto poglavlje tih konstitucija, u kojem se nalaže, da se imadu „sub ritu festi simplicis“ svetkovati svetkovine sv. Antuna paduanskog, sv. Ignacija lojolskog i sv. Franciska ksaverskoga i to, da im se imaju lekcije i oracije iz rimskog brevijara uzeti i na kraju zagrebačkoga brevijara dotiskati. Ostalo: antifone, himni, responsoriji imadu se uzeti iz zagrebačkoga brevijara. To je znak, da je i sam biskup Borković odlučno stajao na stajalištu i načelu, da je zagrebački bogoslužni obred posve legitiman.

Ovdje ću još spomenuti, da je naložio Borković tom prilikom svim arcidjakonima, da se dana prije obdržavanja sinode njegovom generalnom vikaru podastre pismeno izvješće o svim pritužbama (gravamina) župnika u njihovim arcidjakonatima. Valja da izvijeste još i o svim filijalnim kapelama, kojemu su svecu na čast podignute, kako su građene, koji je njihov namještaj te gibivi i negibivi imutak, koliko puta se u godini u njima služi i t. d. Šteta, da nam se ta izvješća nijesu sačuvala⁶².

Sinoda za biskupa Ignacija Mikulića.

Biskupa Borkovića naslijedio je biskup Aleksander Ignacije barun Mikulić od Brokunjevca (1688.—1694.). Rodjen god. 1650. u odličnoj obitelji, ostao je rano sirota, jer je otac sav imutak rastepao i onda pobjegao u Tursku. Za

⁶⁰ Ecclesiastica Vol. 8/217, 8/220, 8/224.

⁶¹ str. 139.—147.

⁶² Ecclesiastica 8/251, 8/252.

malenog dječaka zauzeo se njegov rodjak kanonik Vukoslavić, koji ga je kasnije poslao u Gradac na mudroslovne nauke. Zaredjen u svećenika otišao je u Bolonju, gdje je stekao doktorat bogoslovlja i prava, te iza kako je imenovan zagrebačkim kanonikom, ostao je ondje kao ravnatelj zavoda. Vrativši se u domovinu, obavljao je razne časti u kaptolu, dok nije postao velikim prepoštom i biskupom kninskim. Tri mjeseca poslije smrti Borkovićeve imenovao ga kralj Leopold biskupom zagrebačkim te bi naskoro iza toga po papi Inocenciju XI. potvrđen. Svestrano naobražen, podupirao je knjigu i znanosti, udario temelje metropolitanskoj knjižnici, ali je ujedno sve poduzeo, da preporodi svećenstvo i vjerski život u svojoj domovini. Mnogo prerano za biskupiju i za svoj narod umro je već god. 1694⁶³.

Već god. 1690., potaknut primjerom svog velikog predšasnika, urekao je za 5. lipnja i slijedeća dva dana diecezansku sinodu. Za tajnika te sinode bio je izabran kanonik Šimon Juda Zidić. Konstitucije te sinode štampane su od riječi do riječi u našim sinodalnim konstitucijama⁶⁴ te sadržavaju devet poglavlja. Te su konstitucije poslone u pojedine arcidjakonate, pa ih je morao svaki župnik za svoju porabu prepisati i da je to učinio, na izvornom primjerku potvrditi⁶⁵. Upozorujem ovdje samo na poglavlje peto, kojim se odredjuje, da se imadu svi svećenici služiti Pazmanyjevim ostrogonskim ritualom (dok ne bude zagrebački tiskan), koji je u svojoj jezgri rimski, nadopunjen specijalnim obredima ostrogonske crkve⁶⁶.

Sastanak svećenstva za biskupa Jurja Branjuga.

Poslije Mikulićeve sinode nije bilo više u zagrebačkoj biskupiji prave sinode, već su bila samo tri sastanka svećenstva (congressus cleri). Prvi takav sastavak obdržavao se za biskupa Jurja Branjuga (1723.—1748.). Taj sastanak spominje i Krčelić⁶⁷ riječima: „Anno 1735. per modum synodi congressum

⁶³ Farlati: „Illyrici sacri tomus quintus“ str. 588.—589.

⁶⁴ str. 147.—157.

⁶⁵ Ecclesiastica 8/283.

⁶⁶ Peterfy I. c. 406. Zagrebački ritual tiskan je onda god. 1729. za biskupa Jurja Branjuga, a drugi put god. 1796. za biskupa Maksimilijana Vrhovca.

⁶⁷ „Balthasari Adami Kerceslich: Annuae 1748.—1767.“ Additamenta, str. 569.

parochorum habuit, ubi quosdam abusus stollae sustulit.“ Krčelić, ma da se taj sastanak držao u njegovo vrijeme, ipak se u godini prevario. Rukopis u nadbiskupskom arhivu⁶⁸ jasno dokazuje, da se taj sastanak držao dne 12. kolovoza 1734. Zašto je biskup Branjug sazvao taj sastanak, nigdje se izričkom ne spominje, no držim, da ne ću pogrešiti, ako kažem, da se radilo o popisu dohodaka kuratnoga svećenstva. O tom sastanku sačuvala nam se „gravamina“, što ih je svećenstvo tom zgodom izneslo. Ta gravamina imadu 16 točaka. Svećenstvo se tuži, da ima heretika, šizmatika i drzovitih katolika, koji Svetotajstvu, kad ga svećenik nosi k bolesniku, ne iskazuju dužne počasti. Mnogi obeščašćuju nedjelje i blagdane težačkim poslovima. Razna vlastelinstva uzimaju u službu heretike, psovače, prilježnike, lihvare i druge sablažnjive grješnike, pa ih niti sami ne kore, niti dopuštaju, da ih župnik kazni. U svim je gotovo župama bilo ljudi, koji nijesu udovoljavali zapovijedi glede uskrsne ispovijedi i pričesti, već su išli na ispovijed k raznim redovnicima, a da nijesu položili ispit iz kršćanskoga nauka pred vlastitim župnikom. Bilo je takodjer redovnika i vojničkih svećenika u raznim tvrdjama, koji su ljude bez dozvole vlastitog župnika i bez oziva vjenčavali i pokapali. Pače su redovnici u raznim selima i kućama podizali kapele i oratorije te u njima i na najveće blagdane služili. Nekoji se redovnici miješali u sastavljanje oporuka, a bili su narodu nesnosljivi, jer su dolazili iz tri i po više samostana u ista sela na mendikaciju. Svećenstvo se tužilo i na župne patrone, koji nijesu niti sami popravljali crkve i župne dvorove, a niti su župljane na to nukali. Uz to su po svojim činovnicima ubirali milostinju od raznih kapela, a od crkvenih glavnica nijesu plaćali redovitih kamata. U mnogim župama su patroni branili župnicima, da toče vino, a nijesu im davali izvršavati pravo ribolova, pašarine, drvarije itd. Luknarska podavanja su gotovo u svim župama vrlo umanjena, a to najviše radi pustoselina (desertae sessiones), koje si prisvajaju vlastelinstva ili ih daju drugima bez tereta. Štolarinska podavanja slabo se plaćaju. I glede podavanja desetine bilo je poteškoća osobito u bekšinskom arcidjakonatu. Vlastelinstva otela su župnicima takodjer mnoge nekretnine. Nekoji slučajevi se u toj tužbi poimence navadaju. Župnike sile, da plaćaju od raznih stvari mit-

⁶⁸ Eccl. Vol. VIII. 8/417.

nicu i tridesetnicu. Vrlo se bojno čovjeka doimlje, da su mnogi župljani prigodom smrti župaika, kao razbojnici došli na župni dvor i odnijeli sve, što se je dalo odnijeti, pače se dogodilo, da su istomu pokojniku svukli i odnesli odijelo. Dogodilo se također na vlastelinskim patronatima, da su vlastelinski činovnici, još dok se župnik smrću borio, odveli konje i odnesli bolji namještaj. Vojnički kapelani osobito u Križevcima i Ivaniću postupali su posve samovoljno i vladali se, kao da ne potpadaju pod biskupsku jurisdikciju. I zagrebački se župnik tužio na gradsko poglavarstvo i na građane, da ne doprinašaju ništa za popravak župnoga dvora, a od altarijskih glavnica, kojima je upravljao grad, nijesu mu više godina plaćene kamate.

Posebno je poglavlje „de Valachis schismaticis“. Svećenstvo se tuži, da su grčkoistočnjaci vrlo ojačali, a osobito u Krajini da se sve više šire. Spominje, da grčkoistočni svećenici katolikinje ugrabljene s otmičarom vjenčavaju, da obraćenike sile, da se opet povrate na prijašnju vjeru, da katolike sile na skizmu, da na svojim grobljima ukapaju katolike, pače da otimlju katoličku djecu, te ih Turcima prodavaju.

Tu se nadalje spominje, da su si grčkoistočnjaci u Krajini mnoge zidane katoličke crkve prisvojili, a opet mnoge nove na štetu katolicizma sazidali. Tako su sagradili crkvu u Lepavini uz samostan, o kojem se prije nekoliko godina radilo, da se ima porušiti. Tako grade crkvu u župi Ivanska, a u križevačkoj Krajini preoteli su zidanu crkvu „veteris laboris“. U Kostajnici morao se župnik radi rezidencije franjevačke i crkve sv. Antuna stisnuti u kut, a grčkoistočnjaci su nedaleko rezidencije i franjevačke crkve sagradili svoju crkvu i svoje škole. Nedaleko od župe Sunje u selu Četrtkovcu, gdje je nekad bila katolička crkva sv. Barbare, sazidali su grčkoistočnjaci na njezinim ruševinama svoju crkvu. U zrinjskoj Krajini uz crkvu sv. Stjepana, prvoga mučenika, podigli su oni drvenu crkvicu, a u našoj priredjuju gozbe. U čuntićkoj župi sagradjena je na ruševinama stare, crkva sv. Stjepana kralja, kojoj je zapovjednik za uzdržavanje i popravak dopitao nekoliko rali zemlje, no tu su zemlju grčkoistočnjaci prisvojili; tako da nije ostalo niti dostatno mjesto za groblje i za narod, kad dogje ovamo k misi. Nedaleko tvrđe Svračice prisvojili su si grčkoistočnjaci zidanu crkvu sv. Magdalene. Tako i u Perni više nekad katoličkih crkvi sada posjeduju grčkoistočnjaci. Ta pritužba zavr-

šava se rječima: „Sic undique premitur fides catholica et tractus ille confiniorum ab oriente ad occidentem per girum ambiens regnum Croatiae catholicum olim populo fideli refertus, ecclesiis catholicis frequentatus, piorum fide ac devotione adornatus, jam a Deo et Ecclesia divisi gregis turpi vita polluitur, seseque schismaticum vel coecus gloriatur; vel stupens, sed eheu! tarde nimis miratur.“

Iznesao sam ove pritužbe svećenstva, jer lijepo objašnjuju tužno tadanje stanje svećenstva u našoj nadbiskupiji. Sastanak svećenstva je sigurno o pojedinim točkama raspravljao, no što je zaključeno i kakav je bio uspjeh tog sastanka, nije nam poznato.

Sastanak svećenstva za biskupa Franje Thauzy-a.

Taj sastanak svećenstva ne spada za pravo u okvir ove rasprave, a ipak ga spominjem, jer se sastalo dne 15. siječnja 1761. svećenstvo iz svih crkvenih kotara, pa su taj sastanak, kako zlobno ističe Krčelić⁶⁹, i sam biskup Franjo Thauzy (1751.—1769.) i oni, koji su htjeli njemu ulaskati, nazvali sv. sinodom. Taj sastanak sazvaio biskup po nalogu kraljice Marije Terezije, koja je baš onda vodila tako zvani sedmogodišnji rat, a svrha mu je bila, da se medju svećenstvom skupi novac u ratne svrhe. U zagrebačkom biskupskom dvoru sastalo se na odredjeni dan redovno i svjetovno svećenstvo. Iz svakog crkvenog kotara imao je doći na sastanak podarcidjakon i još jedan župnik. Najprije bila je misa na čast Duhu svetom, a zatim je kanonik Nikola Turčić rekao latinski govor glede skupljanja novaca i o zaslugama, što će si ih darovateljji steći kod kraljice. Biskup je obećao 10.000 for., veliki prepošt Stjepan Puc 1000 for., kaptol 2.000 for., pavlini 3.100 for., požeški Isusovci 1.000 for.; u arcidjkonatu bekšinskom skupilo se preko 5.000 for., u katedralnom 3.908 for., u komarničkom preko 2.000 for., u kalničkom samo 1.128 for. Kad je župnik vrbovački Lis htio to opravdati, razljutio se biskup, te ga dao zatvoriti u tamnicu u kući nemoćnih svećenika. Krčelić, koji je čitav taj sastanak vrlo pristrano i porugljivo opisao, kaže, da je tom zgodom sakupljeno preko 30.000 for. u ratne

⁶⁹ „Balthasari Adami Kercselich: Annuae 1748.—1767.“ str. 413.—414.

svrhe, dočim iz drugog izvora⁷⁰ saznajemo, da je sabrano preko 60.000 for. Novac imao se isplatiti u roku od 30 dana, a odnesao ga je mjeseca ožujka u Beč sam biskup s kanonikom Franjom Popovićem.

Sastanak svećenstva za biskupa Maksimilijana Vrhovca.

Na završetku spomenuti mi je još sastanak svećenstva, koji je za biskupa Maksimilijana Vrhovca (1787.—1827.), mnogo zaslužnog po crkvu i domovinu, obdržavan dne 3. i 4. svibnja 1803. Taj se sastanak imao po nalogu ugarskog namjesničkog vijeća od 13. srpnja 1802. br. 18.253. baviti u prvom redu time, da se sastavi statut glede doprinosa svećenstva za diecezansko sjemenište i za kuću nemoćnih svećenika. Taj je statut i doista sastavljen na sastanku, kojemu su prisustvovali svi kotarski podarcidjakoni, svaki sa još jednim kotarskim svećenikom.

Tu lijepu priliku, kad je imao veliki broj svog svećenstva oko sebe sakupljenog, upotrebio je biskup Vrhovac te je tom zgodom objavio i svećenstvu na obdržavanje propisao svoje odredbe: „pro disciplina ecclesiastica conservanda“, što ih je u jedno skupio iz starih diecezanskih dekreta i statuta te iz zakonitog običaja. Te su odredbe sadržane u dvanaest poglavlja, a potkrjepljene sa obilnim opaskama iz sv. Pisma, sv. otaca, crkvenih sabora i sinoda. I iz tih odredaba proviruje veliki biskupov um i crkveni osjećaj; one svjedoče o vrućoj biskupovoj želji, da se u duhu Crkve i njezinih zakona prepodri svećenstvo, a po njemu i vjerni narod zagrebačke biskupije. Pošto je čitav tečaj tog sastanka svećenstva kao i konstitucije same štampan u našim sinodalnim konstitucijama⁷¹, držim, da nije nužno, da dalje o tom govorim.

⁷⁰ Liber memorabilium parochiae Lepoglavensis ab a. 1401.—1789. u arhivu jugoslavenske akademije IV. d. 77.

⁷¹ str. 167.—294. Konstitucije, što ih je izdao god. 1766. biskup Franjo Thauzy (Constitutiones synodales dioecesis Zagrabienensis pro usu cleri eiusdem dioecesis impressae. Zagrabiae 1766.) vjero su preštampane u našim diecezanskim konstitucijama (str. 109.—166.), jedino je opaske Vrhovac dometnuo. Izdavajući biskup Thauzy te konstitucije, progovorio je u dodatku (str. 157.—166.) svom svećenstvu, te mu dao neke spasonosne upute glede sakramenta krsta, glede obdržavanja katekeza, glede ispovijedi, glede brige oko bolesnika, glede dijeljenja sakramenta ženidbe, glede perijodičkih izvještaja i glede svećeničkog odijela.

Završetak.

Iz ovih kratkih i površnih crta može se vidjeti, da se u našoj staroslavnoj biskupiji, prem je ona proživjela tekom stoljeća teška i preteška vremena, obdržavalo prilično mnogo sinoda i da su na njima stvoreni mnogi važni zaključci. Da bude bolji pregled, navesti ću sad te sinode redom:

Sinoda za bl. Augustina Kazotia	god. ?
Sinode za Osvalda Thusa	I. god. 1467.
	II. god. 1471. (?)
	III. god. 1473. (?)
Sinoda za Luke	god. 1507. ili 1508.
Sinoda za Šimuna Erdeda	god. 1535. (?)
Sinode za Jurja Draškovića	I. god. 1570.
	II. god. 1574.
Sinoda za Gašpara Stankovačkia	god. 1591.
Sinoda za Nikole Zelnicaja	god. 1602.
Sinode za Franje Ergeljskoga	I. god. 1630. (?)
	II. god. 1634.
Sinoda za Benedikta Vinkovića	god. 1642.
Sinode za Martina Borkovića	I. god. 1669.
	II. god. 1673.
	III. god. 1677.
	IV. god. 1687.
Sinoda za Ignacija Mikulića	god. 1690.
Sastanak svećenstva za Jurja Branjuga	god. 1734.
Sastanak svećenstva za Maksimilijana Vrhovca	god. 1803.

U sedamnaestom vijeku su one najbrojnije; osamnaesti i devetnaesti vijek dali su nama samo dva sastanka svećenstva, dok se nadamo, da će dvadeseti vijek opet otpočeti s obdržavanjem tih po duhovni život vrlo korisnih institucija. Biskup Vrhovac dobro je znao njihovu važnost, pa je zato i u kaptolskim statutima glede diecezanskih konstitucija odredio ovo: „Ut tandem dioecesanæ constitutiones, quæ a piissimis olim ecclesiæ huius præsulibus clero propositæ, sancta eorum in religionis profectum studia vere testantur et sunt veteris pietatis monumentum, integrum et plenum robur habeant ac retineant, disponimus, sancimus et omnia ac singula exceptis

tantum iis, quae a bonae memoriae episcopo Francisco Erghelio de retinendo antiquo ritu ecclesiae huius synodali conclusione stabilita sunt, quibus per bullam summi pontificis Urbani VIII. ad cuius iudicium et sententiam synodus praefata provocaverat, et finali eiusdem dispositioni semet paritram declaraverat, nec non per nationalium synodorum decreta proprie taliter et legitime derogatum existit, adeoque ipsa hac derogatione semper obtentura porro confirmamus, ratihabemus, decernentes, ut easdem canonici virtutis et sacrae disciplinae amore accensi sedulo observent et alacriter in se et suis exequi curent, ut cum honore eorum integritas etiam vitae in caeteros clericos largius diffundatur.⁷²

Prije nego završim, napomenuti mi je još to, da je takodjer kardinal i nadbiskup zagrebački Juraj Haulik de Váralya (1837.—1869.) htio držati u Zagrebu provincijalnu sinodu. Već u uvodu svoje pastirske poslanice, što ju je izdao dne 8. siječnja 1860. svećenstvu zagrebačke nadbiskupije, spominje, da je zabavljen pripravama za pokrajinsku sinodu, što ju je kanio, ne dodje li kakova nepredvidjena zapreka, još iste godine sazvati u Zagreb. I doista šalje on na treću korizmenu nedjelju dne 11. ožujka 1860. kako svjetovnom, tako i redovnom svećenstvu svoje nadbiskupije okružnicu, kojom sazivlje na nedjelju sv. Trojstva dne 3. lipnja iste godine u Zagrebu provincijalnu sinodu. U uvodu svoje okružnice spominje, da se je obdržavanje sinoda od vajakada smatralo kao „unum e praecipuis mediis conservandae fidei puritatis, adserendae cleri populique morum integritatis, cultus divini melius coordinandi, edendumque secus etiam salubrium in rebus ad religionem et ecclesiasticam disciplinam pertinentibus, dispositionum.“ Razne neprilike, ratovi i razna načela, koja su sprečavala slobodu Crkve, sve to je bilo krivo, da se zadnjih stoljeća obdržavanje sinoda gotovo sasvijem napustilo. Tekar kada je u našoj monarkiji sklopljen konkordat, moglo se je misliti na obdržavanje sinoda, pa se u nekim crkvenim provincijama doista već obdržavale. Nadbiskup Haulik je držao, da mu je dužnost „attentis arduis temporum adiunctis minitantibusque undique Ecclesiae, ac eius cumprimis venerando capiti periculis“ sazvati prvu sinodu hrvatsko-slavonske provincije, što je i učinio. Pozvao je svećenstvo

⁷² „Statuta capituli et collegii praebendariorum Zagrabiensium cum decretis ecclesiae cathedralis Zagrabiensis“. Tit. III. cap. III. str. 14. i 15.

i vjerni puk, da mole nebeskoga Oca, neka pošalje Duha svetoga, kada će biti sabrani na sinodi. Naredio je, da svećenstvo u svim crkvama prije obdržavanja sinode, narodu protumači narav i korist sinode, te da ga potakne da molitvama, postom, milostinjom i primanjem svetih sakramenata isprosi dobar njezin uspjeh. Na te nedjelje i na nedjelju sv. Trojstva, kada se imala sinoda obdržavati, imalo se pod misom izložiti Svetotajstvo, uzeti kolekta: „Deus in te sperantium fortitudo“ i na završetku izmoliti tri „Oče naša“ i tri „Zdrave Marije“. I kod blagoslova morala se izmoliti na te nedjelje molitva: „Deus in te sperantium fortitudo“. Posebnom tiskanom okružnicom obratio se Haulik istodobno na sve biskupe hrvatsko-slavonske crkvene provincije: „omnes et singulos, qui de iure et consuetudine in concilio provinciali in medium consulendi facultate gaudent, provocantes, iisque, in quantum opus est, in Domino praecipientes, ut ad praefixum terminum Zagrabiam comparere haud intermittant“. Ako bi bio koji zakonito zapriječen, imao je navesti razlog svog izbivanja i mjesto sebe izaslati prokuratora. Kaptoli imali su izaslati dva izaslanika.⁷³

Ta, po nadbiskupu Hauliku na dan 3. lipnja 1860. urečena pokrajinska sinoda, nije se na žalost obdržavala. Svojom okružnicom od 2. svibnja 1860. odgodio ju je nadbiskup Haulik na neizvjesno vrijeme i to s razloga, što je kralj dne 27. travnja 1860. imenovao biskupa djakovačkog Josipa Jurja Strossmayera carevinskim savjetnikom. Ti su se savjetnici imali još mjeseca svibnja sastati u Beču na vijećanje, za koje se nije znalo, kako će dugo trajati. Kasnije nastupile su valjda druge zapreke, pa nije nikada došlo do obdržavanja već urečene pokrajinske sinode.

⁷³ Gl. Ecclesiastica XIII. C. IV. 52. a. b. u nadbiskupskom arhivu.